

13.723

Ս. ՍՈՒԼԿԵՎԻՉ

ԽՍՀՄ ԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
1 9 4 0

312

U-77

312
U-77
uy

Ս. ՍՈՒԿԵՎԻՉ

ԽԱՀՄ
ԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆԸ

312 | 2248-40
 4-77 | Ասպետի
 ՔՆ 2130
 Բնակչության

(2 ասպետ)		
ս. 3 1975	28/10/80	

2248
40

С. СУЛЬКЕВИЧ
 НАСЕЛЕНИЕ СССР

Государственное издательство политической литературы
 ЕРЕВАН ● 1940

ԽՍՀ Միությունը աշխարհի առաջին պրոլետարական պետությունն է, փոքրեկ բնակվում են տասնյակ ժողովուրդներ՝ համախմբված միասնական սիրով դեպի իրենց սոցիալիստական հայրենիքը, կոմունիստական կուսակցությունն ու իրենց առաջնորդ ընկեր Ստալինը:

Իբր տերիտորիայի մեծությամբ, ուղղակի հանածոների և հումքի ռեսուրսների հսկայական պաշարներով, զարգացած արդյունաբերությամբ և խոշոր գյուղատնտեսությամբ, փոքրը հագեցած են ամենաառաջավոր տեխնիկայով, իր ռազմական հզորությամբ, վերջապես, բնակչության քանակով ԽՍՀՄ-բանվորների և գյուղացիների յերկիրը—հզոր պետություն է:

Խորհրդային ժողովուրդը կատարեց ԽՍՀՄ ժողովրդական անտեսության արժատական վերակառուցման խնդիրը, փորն արտահայտվեց մեր յերկրի ինդուստրացումով և գյուղատնտեսության կոլեկտիվացումով: ԽՍՀՄ ազրարային յերկրից զարձավ ինդուստրիալ յերկիր:

Ստալինյան յերկու հնգամյակների կատարումը մեր յերկիրն իր անտեսական և քաղաքական նշանակությամբ առաջ մղեց առաջին տեղերից մեկը աշխարհի մնացած յերկրների մեջ:

Ստալինյան հնգամյակների հաջողությունները մեր յերկիրը զարձրին հաղթանակած սոցիալիզմի անխորտակելի ամրոցը: Կարմիր Բանակը զարձավ ամենահզոր բանակն աշխարհում և պատրաստ է կրկնակի հարվածով պատասխանելու պատերազմի հրձիգների հարվածին: Կարմիր Բանակը—համաշխարհային պրոլետարիատի առաջավոր ջոկատի բանակը—բողշևիկյան կուսակցության և Խորհրդային կառավարության կողով պատվով կատարեց իր ազատագրական դերը Արևմտյան Ուկրաինայի և Արևմտյան Բելոսուսիայի աշխատավորության վերաբերմամբ՝ ազատելով նրանց արանական Լեհաստանի զազանային կեղեքումից:

Չհարձակման և բարեկամության պակտեր կնքելով Գերմանիայի հետ, փոխողնության պակտեր Եստոնիայի, Լատվիայի և Լիտվայի հետ, Վիլնո քաղաքն ու Վիլնյոյի մարզը հանձնելով

Լիտվային—ԽՍՀՄ ամբողջ աշխարհի առաջ ցուցադրեց իր աճած հզորութիւնն ու խաղաղութեան իր հետեւողական քաղաքականութիւնը:

Բանվորները, գյուղացիներն ու խորհրդային ինտելիգենցիան կոմունիստական կուսակցութեան և իրենց մեծ առաջնորդ ընկեր Ստալինի փորձված ղեկավարութեամբ ամբողջ աշխարհի աշխատավորներին ցույց են տալիս հեղափոխական ստեղծարար եներգիայի որինակ կոմունիզմի շինարարութեան մեջ:

ԽՍՀՄ—ազատ աշխատանքի և յերջանիկ կյանքի յերկրի բնակչութիւնը կոմունիստական հասարակութիւնն և կառուցում, փորի վրա յեն ուղղված ամբողջ աշխարհի աշխատավորների հայացքները:

«Վորպես արդյունք ԽՍՀՄ ժողովրդական տնտեսութեան բնագալառում տեղի ունեցած այդ բոլոր փոփոխութիւնները՝ այժմ մենք ունենք նոր, սոցիալիստական եկոնոմիկա, փորը չզիտե ճիւղաճամբեր ու գործազրկութիւն, չզիտե աղքատութիւն ու քայքայում և փորը տալիս է քաղաքացիներին բոլոր հնարավորութիւնները ունենոր ու կուլտուրական կյանքի համար»:

Խորհրդային վիճակագրութեան նշատակն է հաշիւի առնել այս փոփոխութիւններն ու նրանց արդյունքները, փորով հետևել «... փոչ մի շինարարական աշխատանք, փոչ մի պետական աշխատանք, փոչ մի պլանային աշխատանք հնարավոր չէ առանց ճիշտ հաշիւառման: Իսկ հաշիւառումը հնարավոր չէ առանց վիճակագրութեան: Հաշիւառումն առանց վիճակագրութեան փոչ մի քայլ առաջ չի գնա»:

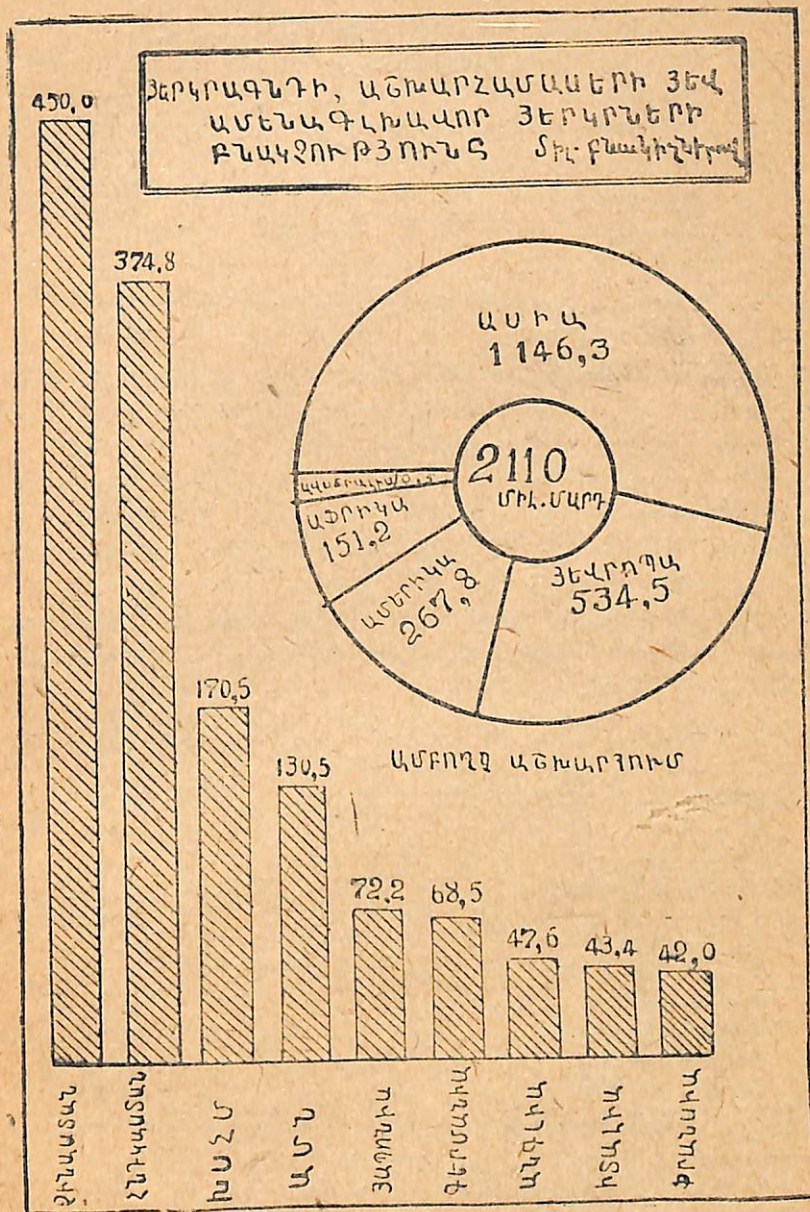
1939 թվի հունվարին կատարված մարդահամարը թվերով արտահայտեց մեր յերկրի մեծութիւնը, սոցիալիստական շինարարութեան հաղթանակների արդյունքներն ստալինյան առաջին և յերկրորդ հնգամյակների ընթացքում և մեր հայրենիքի աշխատավորութեան բարեկեցութեան աճումը:

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1939 թ. հունվարի 17-ի մարդահամարի համաձայն ԽՍՀՄ-ում կա 170.467.186 մարդ: (Արեւմտյան Ուկրաինայի և Արեւմտյան Բելոռուսիայի բնակչութեան հետ միասին՝ 183 միլ. մարդ):

1 Ստալին, Չեկուցում ԽՍՀ Միութեան Սահմանադրութեան նախագծի մասին, ԼՊ 18, 1936 թ.:

2 Ստալին, Չեկուցում ԻԿ(Բ)Կ XIII համագումարում, Սղազբ. հաշիւ, ԼՊ 180:

Բնակչության քանակութեամբ մեր յերկիրն ամենախոշոր յերկրներէց մեկն և աշխարհում:

Խոշորագոյն պետութեանքի բնակչութեանը
(միլիոն մարդ)

Չինաստան	450,0
Հնդկաստան	374,8
ԽՍՀՄ	170,5
ԱՄՆ	130,5
Յապոնիա	72,2
Գերմանիա	68,5
Անգլիա	47,6
Իտալիա	43,4
Ֆրանսիա	42,0

ԽՍՀՄ բնակչութեանը 3/2 անգամ ավելի յե Անգլիայի բնակչութեանից, 2 1/2 անգամ՝ Յապոնիայի բնակչութեանից և 4 անգամ՝ Ֆրանսիայի բնակչութեանից:

Ամբողջ աշխարհում կա մոտավորապես 2110 միլ. մարդ, փոքրից Յեփրոսյալում՝ 534,5 միլ., Ասիայում՝ 146,3 միլ., Աֆրիկայում՝ 151,2 միլ., Ամերիկայում՝ 267,8 միլ., Ավստրալիայում և Ովկիանիայում՝ 10,5 միլ. մարդ:

ԽՍՀ Միութեանը կազմված և 11 միութենական իրավահասարակ հանրապետութեաններէց, փոքրնցից ամենախոշորն և ՌյոսՏՍՀ:

Բնակիչների քիվը միութենական հանրապետութեաններում
(հազար մարդ)

ՌոսՏՍՀ	109.278,6
Ռուսական ԽՍՀ	30.980,2
Քերտուսական ԽՍՀ	5.568,0
Ադրբեջանական ԽՍՀ	3.209,7
Վրացական ԽՍՀ	3.542,3
Հայկական ԽՍՀ	1.281,6
Թուրքմենական ԽՍՀ	1.254,0
Ուզբեկական ԽՍՀ	6.282,5
Տաջիկական ԽՍՀ	1.485,1
Ղազախական ԽՍՀ	6.145,4
Կերգելական ԽՍՀ	1.459,3
ԽՍՀ Միութեան	170.467,2

1 Արևմտյան Ռուսիայի և Արևմտյան Բելոռուսիայի՝ պանական ճրնչումից ազատվելու և Խորհրդային Միութեան կազմի մեջ մտնելու հետևանքով ԽՍՀՄ բնակչութեան ավելացումը մոտավորապես 13 միլիոն մարդով:

Միութենական հանրապետութեաններում կան 22 ավտոնոմ հանրապետութեաններ (Ա.ԽՍՀ), 9 ավտոնոմ մարզ, 6 յերկրամաս և 74 մարզ: Սրանցից ՌոսՏՍՀ-ում կա 17 ավտոնոմ հանրապետութեան, 6 ավտոնոմ մարզ, 6 յերկրամաս, 35 մարզ. ՌոսՏՍՀ-ում՝ 1 ավտոնոմ հանրապետութեան, 15 մարզ. ԲոսՏՀ-ում՝ 5 մարզ. Ադրբեջանական ԽՍՀ-ում՝ 1 ավտոնոմ հանրապետութեան և մեկ ավտոնոմ մարզ. Վրացական ԽՍՀ-ում՝ 2 ավտոնոմ հանրապետութեան և 1 ավտոնոմ մարզ. Ուզբեկական ԽՍՀ-ում՝ 1 ավտոնոմ հանրապետութեան և 5 մարզ. Տաջիկական ԽՍՀ-ում՝ 1 ավտոնոմ մարզ. Ղազախական ԽՍՀ-ում՝ 14 մարզ.

Հանրապետութեանները, յերկրամասերը, մարզերն ու խոշոր քաղաքները բաժանվում են շրջանների ու ռայոնների (ԽՍՀՄ-ում մոտ 4 հազար), իսկ շրջանները՝ գյուղխորհուրդներ (ԽՍՀՄ-ում մոտ 63 հազար):

Ավտոնոմ հանրապետութեաններից բնակչության քանակով ամենախոշորներն են՝ Բաշկիրական Ա.ԽՍՀ՝ 3144,7 հազ. բնակչով, Թաթարական Ա.ԽՍՀ՝ 2919,4 հազ., Ուզմուրտական Ա.ԽՍՀ՝ 1220,0 հազ., Մորդովական Ա.ԽՍՀ՝ 1188,6 հազ., Չուվաշական Ա.ԽՍՀ՝ 1077,6 հազ. բնակչով:

Միջանկ փոքրաքանակ ժողովուրդներ նույնպես միացված են ավտոնոմ հանրապետութեանների մեջ: Սրանցից Կարմիրկական Ա.ԽՍՀ ունի 220,7 հազ. բնակիչ, Կոմիի Ա.ԽՍՀ՝ 319,0 հազ., Հյուսիսային Ռուսիայի Ա.ԽՍՀ՝ 328,9 հազ., Յակուտիայի Ա.ԽՍՀ՝ 400,5 հազ. բնակիչ:

Յերկրամասերի ու մարզերի մեջ բնակչության քանակով ամենախոշորներն են.

Մոսկվայի մարզ (Մոսկվա քաղաքով)	8.918,4 հազ. բնակիչ
Մոսկվայի մարզ (առանց Մոսկվայի)	4.781,4 » »
Լենինգրադի մարզ (Լենինգրադ քաղաքով)	6.435,1 » »
Լենինգրադի մարզ (առանց Լենինգրադի)	3.243,8 » »
Նովոսիբիրսկի մարզ	4.022,7 » »
Գորկու մարզ	3.876,3 » »
Վորոնեժի մարզ	3.551,0 » »
Ուրալի մարզ	3.482,4 » »

Ավտոնոմ մարզերի մեջ ամենախոշորը Խակասական ավտոնոմ մարզն է—270,7 հազ. բնակչութեամբ (մտնում է Կրասնոյարսկի յերկրամասի մեջ):

Ամենափոքր ավտոնոմ մարզերն են՝ Չերքեզական ավտոնոմ

մարզը՝ 92,5 հազ. բնակչությամբ (մտնում է Որջոնիկիձևյի յերկրամասի մեջ), Հրեական ախտոնում մարզը՝ 108,4 հազ. բնակչությամբ (մտնում է Խարարովսկի յերկրամասի մեջ) :

ԽՍՀՄ-ում կա 922 քաղաք և 1448 քաղաքատիպ ավան :

ԽՍՀՄ-ում ընդամենը կա 55·909·908 հոգի քաղաքային բնակչություն, վորը կազմում է Միության ամբողջ բնակչության 32,8%-ը :

Քաղաքային բնակչության տեսակարար կշիռը միութենական առանձին հանրապետություններում

Քաղաքային բնակչության

	տոկոսը
ՌՍՖՍՀ	33,5
Ուկրաինական ԽՍՀ	36,2
Բելոռուսական ԽՍՀ	24,7
Ադրբեջանական ԽՍՀ	36,2
Վրացական ԽՍՀ	30,1
Հայկական ԽՍՀ	28,6
Թուրքմենական ԽՍՀ	33,2
Ուզբեկական ԽՍՀ	23,0
Տաջիկական ԽՍՀ	17,0
Ղաղախական ԽՍՀ	27,8
Կիրգիզական ԽՍՀ	18,5

Միութենական միջանկի Հանրապետությունների (ՌՍՖՍՀ, Ադրբեջանական ԽՍՀ, ՌՍՖՍՀ և ուրիշ.) քաղաքային բնակչության տոկոսը ընդհանուր միութենական միջին տոկոսից (32,8) բարձր է :

Քաղաքային բնակչության նվազագույն տեսակարար կշիռ ունեն Տաջիկական և Կիրգիզական ԽՍՀ-ները :

ՌՍՖՍՀ առանձին ավտոնոմ Հանրապետություններից, յերկրամասերից ու մարզերից քաղաքային բնակչության տեսակարար կազմով առաջին տեղն են բռնում .

Քաղաքային բնակչության

	տոկոսը
Մուրմանսկի մարզ	84,3
Սվերդլովսկի մարզ	60,0
Ղրիմի ԱԽՍՀ	52,0
Հյուս. Ոսեթական ԱԽՍՀ	47,1
Խարարովսկի յերկրամաս	45,3
Մոսկովայի մարզ (առանց Մոսկովայի)	44,5
Իվանովոյի մարզ	44,1

Մյուս կողմից, կան մարզեր, վորտեղ քաղաքային բնակչությունը դեռ շատ քիչ է գյուղականի համեմատությամբ : Այսպես՝ Կուրսկի մարզում քաղաքային բնակչությունն ընդամենը 9% է, իսկ գյուղականը՝ 91%, Ռյազանի մարզում քաղաքային բնակչությունը 9,7% է, Մորդովական ԱԽՍՀ-ում՝ 6,9% :

50 հազարից ավելի բնակչություն ունեցող 174 քաղաքների մեջ 82 քաղաք ունեն 100 հազարից ավելի բնակչություն և 92 քաղաք՝ 50-ից մինչև 100 հազ. բնակչություն :

Ամենախոշոր քաղաքները հետևյալներն են .

Մոսկվա	4·137,0 հազ. բնակչ.
Լենինգրադ	3·191,3 » »
Կիև	846,3 » »
Նարևի	833,4 » »
Բադու	809,3 » »
Գորկի	644,1 » »
Ոդեսսա	604,2 » »
Տաշքենտ	585,0 » »
Թբիլիսի	519,2 » »
Ռոստով-Դոն	510,3 » »
Դնեպրոպետրովսկ	500,7 » »
Ստալինո	462,4 » »
Ստալինգրադ	445,5 » »
Սվերդլովսկ	425,5 » »
Նովոսիբիրսկ	405,6 » »
Կազան	401,7 » »

50 հազարից ավելի բնակչություն ունեցող քաղաքներն ըստ խոշորությունից դասավորվում են այսպես . 3 միլիոնից ավելի բնակչությամբ՝ 2 քաղաք, 750 հազարից մինչև 3 միլ.—3, 500-ից մինչև 750 հազ.—6, 250-ից մինչև 500 հազ.—17, 100-ից մինչև 250 հազ.—54 և 50-ից մինչև 100 հազար բնակչությամբ՝ 92 քաղաք :

2. ԽՍՀՄ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԱՃՈՒՄԸ

ԽՍՀՄ բնակչության թիվն աճում է արագ տեմպով : ԽՍՀՄ տերիտորիայի բնակիչների թիվն ըստ կատարված մարդահամարների հետևյալն է .

1897 թ. փետրվարի 9-ին	106,4 միլ. մարդ
1920 թ. ոգոստոսի 20-ին	134,2 » »
1926 թ. դեկտեմբերի 17-ին	147,0 » »
1939 թ. հունվարի 17-ին	170,5 » »

1926 և 1939 թ.թ. մարդահամարների միջև ընկած ժամանակամիջոցում՝ 12 տարվա ընթացքում ԽՍՀՄ բնակչությունն ավելացել է 23,5 միլ. մարդով կամ 15,9 %-ով:

ԽՍՀՄ բնակչության աճման տեմպը յերկու անգամ ավելի է, քան կապիտալիստական Յեվրոպայի բնակչության աճման տեմպը: Այսպես, Յեվրոպայի կապիտալիստական յերկրներում վերջին 12 տարում բնակչությունը 367 միլիոնից հասել է 399 միլ. մարդու, այսինքն ավելացել է 32 միլիոնով, կամ 8,7 %-ով, իսկ ԽՍՀՄ-ում այս ժամանակամիջոցում բնակչությունն ավելացել է 15,9 %-ով: Բնակչությունը ԽՍՀՄ-ում յերկու անգամ ավելի արագ է աճում, քան կապիտալիստական յերկրներում: Բնակչության միջին տարեկան աճը (1926-ից մինչև 1939 թ.թ.) ԽՍՀՄ-ում կազմում է 1,23%, իսկ Ֆրանսիայում՝ 0,08%, Անգլիայում՝ 0,36%, Գերմանիայում՝ 0,62%, ԱՄՆ-ում՝ 0,67%:

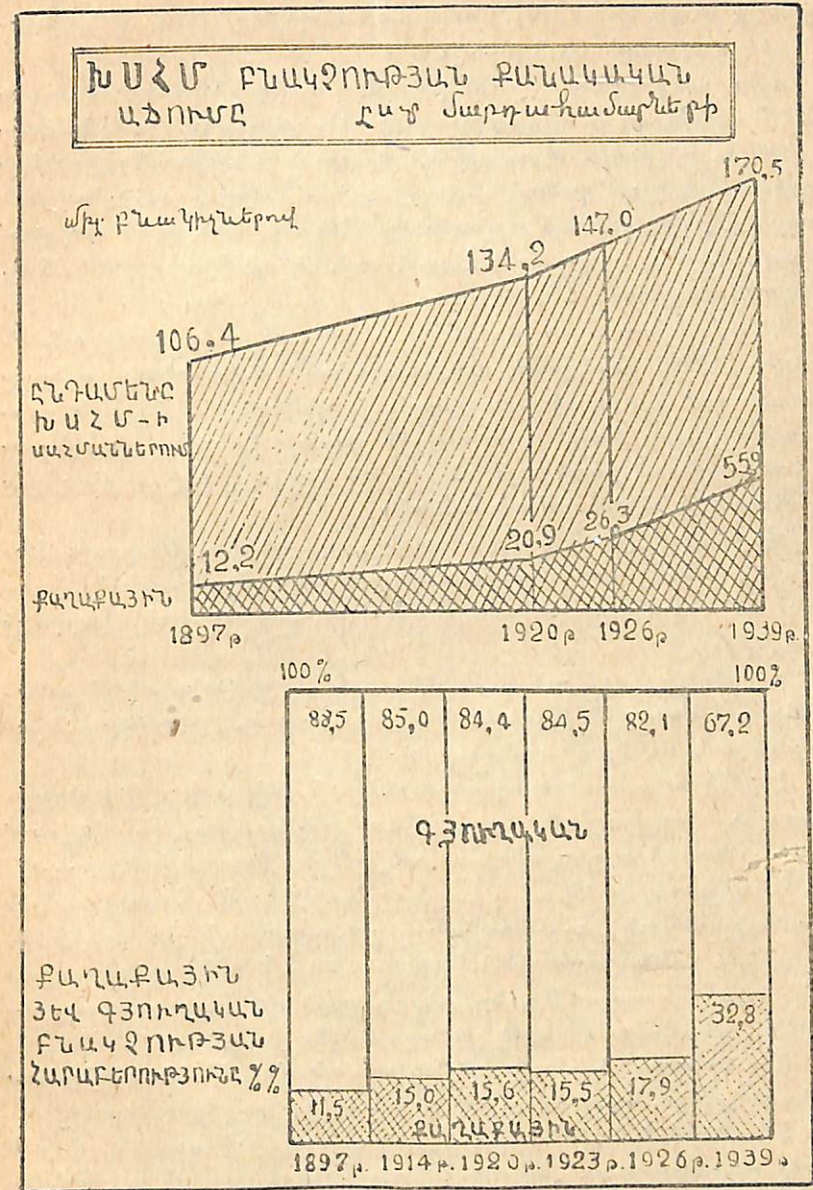
Միութենական առանձին հանրապետություններ, առանձնապես անդրկովկասյան և միջին-ասիական հանրապետությունները, անցած 12 տարիների ընթացքում ցույց են տալիս բնակչության աճման շատ ավելի մեծ տոկոս՝ համեմատած համամիութենական աճման հետ:

Այսպես, այն ժամանակ, յերբ ամբողջ ԽՍՀՄ համար բնակչության աճը հավասար է 15,9%-ի, Կիրգիզական ԽՍՀ բնակչությունն աճել է 45,7%-ով, Հայկական ԽՍՀ՝ 45,4, Տաջիկական ԽՍՀ՝ 43,9 Ադրբեջանական ԽՍՀ՝ 38,7, Ուզբեկական ԽՍՀ՝ 37,6, Վրացական ԽՍՀ՝ 32,3, Թուրքմենական ԽՍՀ՝ 25,6 %-ով:

ՌեհմՍՀ ավտոնոմ մարզերի բնակչությունն ավելացել է 58%-ով, իսկ ավտոնոմ հանրապետություններինը՝ 23%-ով:

Ազգային հանրապետությունների ու մարզերի բնակչության այսպիսի ավելացումը վկայում է ԽՍՀՄ ժողովուրդների բարեկեցության աճման, նրանց մեջ արդյունարերական և կուլտուրական շինարարության զարգացման, լեռնյան-ստալինյան ազգային քաղաքականության հաղթանակի մասին:

Աճման համամիութենական տոկոսը բավականաչափ բարձրացնում են նաև ինդուստրիալ և արևելյան յերկրամասերն ու մարզերը: Այսպես՝ ՌեհմՍՀ Ստալինյան մարզի բնակչությունն ավելացել է համարյա յերկու անգամ՝ 91%-ով, Մոսկվայի մարզի բնակչությունը (առանց Մոսկվայի)՝ 73,8 %-ով: Ուրալի, Սիբիրի և Հեռավոր Արևելքի յերկրամասերի ու մարզերի բնակչությունն ավելացել է 6 միլիոն հոգով, կամ 33,0 %-ով: Խա-

բարովսկի յերկրամասի բնակչությունն ավելացել է 136,4 %-ով, Չիտայի մարզինը՝ 73,0, Սվերդլովի մարզինը՝ 53,4 և Նովոսիբիրսկի մարզինը՝ 53,3 %-ով:

Այս հանրապետությունների ու մարզերի, առանձնապես ԽՍՀՄ արևելյան մասի ինդուստրացումը զեպի իրեն է ձգել Ուկրաինայի, Կուբսկի, Ռյազանի մարզերի հողատակավ շրջանների բնակչությունը: Սրանով է բացատրվում վորոշ գերբնակված մարզերի բնակչության նվազումը: Այսպես՝ Կուբսկի մարզում բնակչությունը պակասել է 10,4 %-ով, Ռյազանի մարզում՝ 8,9, Պենզայի մարզում՝ 17,9 %-ով:

Կապիտալիստական յերկրների բնակչության դանդաղ աճման կողքին ԽՍՀՄ բնակչության քանակական հսկայական աճումը հաստատում է զիտական սոցիալիզմի հիմնադիրների այն ցուցումները, վոր կապիտալիստական հասարակարգը խոչընդոտ է հանդիսանում բնակչության աճման համար, իսկ սոցիալիզմը նպաստում է բնակչության աճման:

Վորոշելով բնակչության աճման որենքները, Մարքսը, Ենգելսը և Լենինը հաստատել են, վոր բնակչության աճումը կախված է ժողովրդի բարեկեցությունից, սոցիալական կարգերի բույլթից:

«...Սրտադրության ամեն մի առանձին պատմական յեղանակի իրոք հատուկ են բնակչության իր հատուկ, պատմական նշանակություն ունեցող որենքները»¹:

Լենինն այս որենքն արտահայտել է հետևյալ խոսքերով. «Մարդու բազմացման պայմաններն անմիջականորեն կախում ունեն դանդաղ սոցիալական որգանիղմների կառուցվածքից...»²:

Կապիտալիզմը ծնում է գործադրություն և հարբերական գերբնակչություն, «...կապիտալը շահագործման իր պահանջմունքների համապատասխան կարգավորում է հենց բանվորական ուժի այդ արտադրությունը, մարդկային մասսայի արտադրությունը, վորին նա պետք է շահագործի»³:

Սա հանգում է բնակչության աճման վոչ միայն անընդհատ դանդաղացման, այլև նույնիսկ նրա աճումը դադարեցնելուն:

Մեր յերկրի աշխատավորները գործադրություն և վորևե ուրիշ դրդապատճառ չգիտեն ծնելությունը կրճատելու համար:

¹ Մարքս, Կապիտալ, 4. I, էջ 539, 1936 թ.:

² Լենին, 4. I, էջ 335:

³ «Մարքսի և Ենգելսի արխիվ», 4. II (VII), էջ 169:

Խորհրդային իշխանությունն առավելագույն նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում ծնելության աճման համար: Սոցիալիստական պետությունը մեծ հողատարություն է ցուցաբերում մոր և մանկան նկատմամբ, ողնություն ցույց տալով բազմազավակ ընտանիքներին, մեծ միջոցներ հատկացնելով ծննդատների, մսուրների ցանցի զարգացման համար և այլն:

Այսպիսով՝ ԽՍՀՄ բնակչության ավելի ու ավելի արագ աճումը պայմանավորված է խորհրդային ժողովուրդների բարեկեցության աճումով, վորը հետևանք է յերկրում սոցիալիզմի տարած հաղթանակի:

3. ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԱՃՈՒՄԸ

«...Մեր արդյունաբերությունը նախապատերազմյան մակարդակի համեմատությամբ աճել է ավելի, քան ինն անգամ, այնինչ կապիտալիստական գլխավոր յերկրների արդյունաբերությունը շարունակում է դուրիել նախապատերազմյան մակարդակի շուրջը... Արտադրական տեխնիկայի և մեր արդյունաբերության աճման տեմպերով մենք արդեն հասել և անցել ենք կապիտալիստական գլխավոր յերկրներից», —ասաց ընկեր Ստալինը կուսակցության XVIII համագումարում:

1937 թ. արդյունաբերական արտադրանքի 80 %-ից ավելին արտադրել են այն Ֆարրիկաներն ու գործարանները, վորոնք կառուցվել կամ ամբողջովին վերակառուցվել են ստալինյան հրեզամյակների տարիներին:

Ստալինյան առաջին և յերկրորդ հնգամյակների ընթացքում նոր ու վերակառուցված հին արդյունաբերական ձեռնարկությունների բաղայի վրա, հարյուրավոր շինարարական հրապարակների վրա զարգանում է յին հին քաղաքներն ու առաջանում նոր արդյունաբերական կենտրոններ:

Ուժգին տեմպով սկսեց աճել քաղաքային բնակչությունը: Սա կարելի յե տեսնել հետևյալ թվերից:

Նախապատերազմյան տարիներին ցարական Ռուսաստանի քաղաքային բնակչության տարեկան աճը միջին հաշվով կազմում էր 500 հազար մարդ, 1920 և 1923 թվերի միջև՝ միջին հաշվով 700 հազար մարդ, 1923 և 1926 թվերի միջև՝ 1 միլիոն մարդ: Յերկու հնգամյակների տարիներին քաղաքային բնակչության միջին տարեկան աճը կազմում է 2,5 միլ. մարդ:

Վերջին 12 տարում քաղաքային բնակչության թիվն ավելա-

ցել և 2 անդամից ավելի: Աշխարհի վոչ մի յերկրում աճման աջակցի տեմպ չկա:

Իրենց քաղաքային բնակչության կրկնապատկման համար Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներին նույնիսկ նրանց եկոնոմիկայի ծաղկման շրջանում հարկավոր յեղավ 30 տարի, Անգլիային՝ 70 տարի:

Քաղաքային բնակչության աճումը ցույց տվող թվերի մեջ, ինչպես նաև սոցիալիստական շինարարության պլանի կատարման ցուցանիշներում յերևում են սոցիալիզմի հաղթանակները մեր յերկրում:

Քաղաքային բնակչության հսկայական ավելացումը պետք է առաջացներ գյուղական բնակչության վորոչ նվազում:

Քաղաքային և գյուղական բնակչության հարաբերակցության փոփոխությունները

Տարիներ	Քաղաքային բնակչության տոկոսը	Գյուղական բնակչության տոկոսը
1897	11,5	88,5
1914	15,0	85,0
1920	15,6	84,4
1923	15,5	84,5
1926	17,9	82,1
1939	32,8	67,2

12 տարում՝ 1926-ից մինչև 1939 թիվը քաղաքային բնակչությունը 26,3 միլիոնից հասել է 55,9 միլ. մարդու, կամ ավելացել է 29,6 միլիոնով, այսինքն՝ ավելի քան յերկու անգամ:

Ըստ քաղաքային բնակչության աճման չափի ու տեմպի աչքի յեն ընկնում հետևյալ միութենական հանրապետությունները-

- Ղազախական ԽՍՀ՝ ավելի քան 3 անգամ (228,7 %)
- Թուրքմենական ԽՍՀ՝ 3 անգամ (204 %)
- Տաջիկական ԽՍՀ՝ ավելի քան 2 անգամ (137,6 %)
- Կիբգիզական ԽՍՀ՝ ավելի քան 2 անգամ (121,2 %)
- Հայկական ԽՍՀ՝ ավելի քան 2 անգամ (119,3 %)

Քաղաքային բնակչության ընդհանուր միութենական աճը հավասար է 112,5 %-ի:

ՌԽՖՍՀ հանրապետությունների, յերկրամասերի ու մարզերի մեջ ըստ քաղաքային բնակչության աճման չափերի առաջին

տեղը զբաղում են՝ Մուրմանսկի մարզը՝ ավելացում 14 անգամ, Նովոսիբիրսկի մարզը՝ 4 անգամ, Խարաբովսկի յերկիրը՝ 4 անգամ: ՌԽՖՍՀ մնացած ինդուստրիալ մարզերում քաղաքային բնակչության աճման տոկոսը նմանապես ավելի բարձր է, քան ընդհանուր միութենական միջին աճումը:

Կապիտալիստական հասարակության մեջ գյուղերից բնակչության հոսումը զեպի քաղաքները հետևանք է այն բանի, վոր հողազրկված ու աղքատացած գյուղացիությունը գյուղերից քըշվում է քաղաքները՝ վորոնելու համար աշխատանք և մի կտոր հաց:

Կապիտալիստական քաղաքները ծառայում են վորպես գաղափարաբան կեղեքման ու շահագործման կենտրոն՝ գյուղերից և ավաններից դաղթող ավելցուկային գյուղական բնակչության համար:

Սոցիալիստական հասարակության մեջ գյուղական բնակչության անցումը քաղաքային բնակչության կատեգորիայի միանգամայն այլ բնույթ ունի և հետևանք է բոլորովին ուրիշ պատճառների: Այս հանգամանքն առավելագույն պարզություն ու վորոշակիություն արտահայտված է ՀամԿ(բ)Կ XVIII համագումարում ընկեր Ստալինի աված զեկուցման հետևյալ խոսքերում-

«Այժմ արդեն խոսքը վերաբերում է վոչ թե գործազուրկներին և գյուղերից կտրված ու սովի ահի տակ ապրող անտուն գյուղացիներին արդյունաբերության մեջ վորեև կերպ տեղավորելուն և վորոքմածությունից աշխատանքի վերցնելուն: Այդպիսի գյուղացիներ վաղուց արդեն չկան մեր յերկրում: Յեվ այդ, իհարկե, լավ է, վորովհետև դա ցույց է տալիս մեր գյուղի ունեորությունը: Այժմ խոսք կարող է լինել միմիայն այն մասին, վորպեսզի կոլտնտեսություններին առաջարկենք հարզել մեր խնդիրը և աճող արդյունաբերության համար ամեն տարի մեզ բաց թողնել թեկուզ և մոտավորապես մեկ և կես միլիոն յերկտասարդ կոլտնտեսականներ: Արդեն ունեոր դարձած կոլտնտեսությունները պետք է նկատի ունենան, վոր առանց նրանց կողմից այդպիսի ողնություն չատ դժվար կլինի ել ավելի ընդլայնել մեր արդյունաբերությունը, իսկ առանց արդյունաբերության ընդլայնման չենք կարողանա բավարարել գյուղացիների աճող պահանջը՝ մասսայական սպառման ապրանքների նկատմամբ: Կոլտնտեսությունները լիակատար հնարավորություն ունեն բավարարելու մեր այս խնդիրը, վորովհետև տեխնիկայի առատու-

թյունը կոլտնտեսություններում՝ ազատում է գյուղի աշխատողներին մի մասին, իսկ այդ աշխատողներն արդյունաբերության մեջ փոխադրվելով, կարող են հսկայական ոգուտ տալ մեր ամբողջ ժողովրդական տնտեսությանը»:

Այսպիսով, մեզանում գյուղական բնակչության քաղաքային փոխարկման պրոցեսը տեղի յե ունենում յերկրի ինդուստրացման և գյուղատնտեսական արտադրության վերակառուցման յաղաթի վրա:

Քաղաքային բնակչության քանակական աճման հսկայական տեմպին նպաստում են մի կողմից նորանոր արդյունաբերական ձեռնարկությունների կառուցումն ու շահառործման հանձնումը, վորոնք պահանջում են միլիոնավոր նոր բանվորներ ու ծառայողներ, և մյուս կողմից՝ աշխատանքի արտադրողականության մեծ աճումը, իրրև հետևանք կոլտնտեսությունների ու խորհրտնտեսությունների գյուղատնտեսական արտադրության մեխանիզացիայի, վորը կադրեր և ազատում արդյունաբերության համար:

Քաղաքային բնակչությունն աճում էր իրրև հետևանք՝

ա) գյուղական վայրերից բանվորների կազմակերպված ներգրավման քաղաքների սոցիալիստական արդյունաբերության մեջ:

բ) նախկին գյուղերի՝ քաղաքների ու բանվորական ավանների վերածվելու, վորոնք դառնում են արդյունաբերական կենտրոններ:

գ) առաջներում անբնակ վայրերում նոր քաղաքների առաջացման՝ նոր հիմնված ձեռնարկություն-նորակառուցյների յաղաթի վրա:

դ) քաղաքների բնակչության բնական աճման (մահացածների թվի նկատմամբ ծնվածների թվի գերազանցման):

Մեջ ենք բերում հաշվեկշռային մի աղյուսակ, վորից յերևում է, թե ինչի հաշիին է տեղի ունեցել քաղաքային բնակչության ավելացումն ու գյուղականի նվազումը 12 տարվա ընթացքում՝ 1926-ից մինչև 1939 թիվը:

	Գյուղական բնակչություն	Քաղաքային բնակչություն	Ընդամենը
	(միլիոն մարդ)		
Բնակչությունն ըստ 1926 թ. մարդահամարի	120,7	26,3	147,0
12 տարվա ընթացքում գյուղից քաղաք են անցել	— 18,5	+18,5	—

Բնական աճ	+ 18,2	+ 5,3	+23,5
Գյուղերը քաղաք դարձած վայրերում	— 5,8	+ 5,8	—
Ըստ 1939 թ. մարդահամարի	114,6	55,9	170,5
<hr/>			
1926 և 1939 թ. թ. տարբերությունը	— 6,1	+29,6	+23,5

12 տարում քաղաքային բնակչությունն ավելացել է 29,6 միլ. մարդով իսկ գյուղական բնակչությունը պակասել է 6,1 միլ. հոգով, չնայած գյուղում բնական աճը 12 տարում կազմել է 18,2 միլ. մարդ: Գյուղերից քաղաք է փոխադրվել 24,3 միլ. մարդ (18,5 միլ. փոխադրվել է քաղաք և 5,8 միլ. այն գյուղական վայրերի բնակչությունը, վորոնք վերածված են քաղաքների): Այսպիսով գյուղական բնակչության նվազումը կազմում է 24,3—18,2=6,1 միլ. մարդ: Իր վողջ բնական աճը և էլի 6,1 միլ. մարդ գյուղը տվել է քաղաքին:

Չնայած գյուղական բնակչության թիվը նվազել է 5,1%-ով, այդ ժամանակամիջոցում գյուղատնտեսության արտադրանքը 14,8 մլրդ: ուրբուց հասել է 18,5 մլրդ: ուրբու, կամ ավելացել 25,0%-ով:

4. ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ԹՎԻ ԱՃՈՒՄԸ

Քաղաքային բնակչության աճումը պայմանավորվել է հին քաղաքների աճումով և նոր քաղաքների ու քաղաքատիպ ավանների ստեղծումով:

12 տարվա ընթացքում ավելացել է քաղաքների թիվը:

1926 թ. մարդահամարի ժամանակ կար 709 քաղաք և 125 քաղաքատիպ ավան, իսկ 1939 թ. մարդահամարի ժամանակ՝ 922 քաղաք և 1448 քաղաքատիպ ավան: Այսպիսով, 1926 թից մինչև 1939 թ. քաղաքների թիվն ավելացել է 213-ով, իսկ քաղաքատիպ ավաններինը՝ 1323-ով:

Այս քաղաքներն ու բանվորական ավաններն առաջացել են նախկին գյուղերի տեղում, իսկ նրանցից մի քանիսը՝ միանդամայն անբնակ վայրերում: ՀամԿ(բ)Կ XVII համագումարում ընկեր Ստալինն ասաց. «Համարյա դատարկ տեղում աճել են նոր մեծ քաղաքներ՝ մեծաքանակ բնակչությամբ: Վիթխարի չափերով մեծացել են հին քաղաքներն ու արդյունաբերական կետերը»: Նոր ամենախոշոր քաղաքներն են. Կարազանդան՝ 165,9 հազ.

բնակչությամբ, Մաշնխողորսիը՝ 145,9 հազ., Ստալինոգորսիը՝ 76,2 հազ., Կոմսոմոլսիը—Սմոլբի վրա՝ 70,7 հազ. բնակչությամբ: Դատարի տեղում առաջացան նաև այլևի պակաս խոշոր քաղաքներ՝ Կիրովսիը (նախկին Սիբիրնոգորսի), Մոլոտովսիը, Կրասնոուբայսիը, Կալինինգրադը, Ելեկարուսալը, Բիրոբիջանը, Բալխաշը, Միկոյան—Շահաբը, Չիրչիկը, Մեդնոգորսիը, Մադագանը և տասնյակ ուրիշ քաղաքներ:

ժամանակակից բոլոր բանվորական ավանները մինչև հեղափոխությունը յեղել են մանր գյուղեր կամ առաջացել են անցյալում անբնակ վայրերում:

Արդի 922 քաղաքներից 568-ն են միայն քաղաքներ յեղել մինչև հեղափոխությունը, հետևաբար, Հոկտեմբերյան սոցիալիստական հեղափոխության ժամանակից առաջացել է 354 նոր քաղաք:

Մակայն այնպիսի հին քաղաքներ, ինչպես Ստալինսիը, Ստալինոն, Սվերդլովսիը, Չելյարինսիը, Չապրովյեն և տասնյակ ուրիշ քաղաքներ ըստ եյուլյան նոր քաղաքներ կարելի չէ համարել համեմատած այն քաղաքների հետ, վորպիսին նրանք յեղել են մինչև հեղափոխությունը:

Աշխարհի առաջին սոցիալիստական պետության մայրաքաղաք Մոսկվան դարձավ աշխարհի խոշորագույն քաղաքներից մեկը:

Մինչև պատերազմը նա ուներ 1618 հազ. բնակիչ, 1920 թ.—միայն 1028 հազ., 1923 թ.—1543 հազ., 1926 թ.—2029 հազ., 1931 թ.—2781 հազ., 1939 թ.—4137 հազ. բնակիչ:

Աշխարհի խոշորագույն քաղաքների մեջ Մոսկվան գրավում է յերրորդ տեղը:

Խոշորագույն ֆազաիների բնակչությունն առանց արվարձանների (հազար մարդ)

Նյու-Յորք	7-434
Բեռլին	4-299
Մոսկվա	4-137
Լոնդոն	4-095
Չիկագո	3-585
Լենինգրադ	3-191
Ոսակա	2-990
Փարիզ	2-830

Թե ինչպես է անդրադարձել մեր հայրենիքի ինդուստրացումը քաղաքների ու քաղաքային բնակչության վրա, կարելի չէ

ՅԵՐԿՐԱԳՆԴԻ ԽՈՇՈՐԱԳՈՒՅՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ
2 ՄԻԻՈՒՑ ԱՎԵԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՄ ԱՌԱՆՑ
ԱՐԿԱՐՁԱՆՆԵՐԻ
ԴԱՁԱՐ ԲՆԱԿԻՉ

7 434	4 299	4 137
ՆՅՈՒՅՈՐԲ	ԲԵՌԼԻՆ	ՄՈՍԿՎԱ
4 095	3 585	3 191
ԼՈՆԴՈՆ	ՉԻԿԱԳՈ	ԼԵՆԻՆԳՐԱԴ
2 990	2 830	2 165
ՈՍԱԿԱ	ՓԱՐԻԶ	ԲՈՒԵՆՈՍ-ԱՅՐՈՍ
2 087	2 071	2 004
ՎԻԵՆՆԱ	ՏՈԿԻՈ	ՖԻԼԱԴԵԼՓԻԱ

առանձնապես ուելլեֆ կերպով տեսնել համեմատելով ներկայիս մեր հիմնական արդյունաբերական շրջաններ Դոնբասը, Ուրալը և Կուզբասը իրենց նախկին վիճակի հետ:

Դոնեցի ավազանի տերիտորիայի վրա, կամ ներկայիս Ստալինյան և Վորոշիլովգրադյան մարզերում մինչև հեղափոխությունը կար միայն 6 քաղաք: Այժմ այս տերիտորիայի վրա կա 52 քաղաք և 144 քաղաքատիպ ավան:

Իրենց մեծությամբ այս քաղաքները բաշխվում են այսպես.

Քաղաքների խմբերը բնակիչներով	Քաղաքների թիվը		
	1914 թ.	1926 թ.	1939 թ.
Մինչև 10 հազ. բնակչութ.	1	—	—
10—50 հազ. բնակչ.	3	4	39
50—100 հազ. բնակչ.	2	3	8
100 հազ. ավելի բնակչ.	—	1	5
Ընդամենը	6	8	52

Մինչև հեղափոխությունը Դոնբասում կար 6 քաղաք, վորից միայն յերկուսն էլին 50 հազարից ավելի բնակչությամբ և չկար վոչ մի քաղաք 100 հազարից ավելի բնակչությամբ:

Ներկայումս Դոնբասում կա 50 հազարից ավելի բնակիչ ունեցող 13 քաղաք, վորից 5—ը 100 հազարից ավելի բնակչությամբ: Մինչև հեղափոխությունը 10—ից մինչև 50 հազար բնակչություն ունեցող 3 քաղաքների փոխարեն Դոնբասն այժմ ունի 39 այդպիսի քաղաք:

Առաջվա հարից ընկած հանքային ավանների փոխարեն իրենց կեդարի և փոշու մեջ խեղդվող արվարձաններով՝ Սարաչենկաներով ու Նախալովկաներով հանդերձ այժմ առաջացել են բարեկարգ ծաղկող քաղաքներ՝ Գորլովկան (108,7 հազ. բնակչությամբ), Ուրշոնիկիձեն (88,2 հազ. բնակչությամբ), Կրամատորսկը (93,4 հազ. բնակչությամբ) և ուրիշները:

Յուզովկա ավանի տեղում աճել է ըստ ելուցյան միանգամայն նոր քաղաք՝ Ստալինոն—462,4 հազարից ավելի բնակչությամբ:

Մինչև հեղափոխությունը Դոնբասի ամենամեծ քաղաք Լուգանսկը, վոր մոտ 60 հազ. բնակիչ ուներ, վերածվեց վարչական և արդյունաբերական խոշոր կենտրոն Վորոշիլովգրադի՝ 213 հազ. բնակչությամբ:

Նախկին Կադեիվկա ավանի տեղում աճեց Սերգո արդյունաբերական խոշոր քաղաքը:

Դոնբասի քաղաքների ու ավանների աշխատավոր բնակչությունը՝ քաղաքային ու ավանային խորհուրդներ կազմակերպելուց հետո կուլտուրական, բարեկեցիկ կյանք և վարում: Խորհրդային պետությունը խոշոր միջոցներ և ներդրել և ներդրում է քաղաքների ու ավանների բարեկարգման և նրանցում կոմունալ ձեռնարկություններ կառուցելու գործի մեջ:

Քաղաքային բնակչության քանակական աճումը վկայում է մեր յերկրի վոչ միայն ինդուստրացման աճման, այլև աշխատավորների կյանքի կուլտուր-կենցաղային պայմանների բարելավման, նրանց աճած պահանջների բավարարման մասին:

Նույնպիսի պատկեր են ցույց տալիս թիվերը Ուրալի և Կուզբասի քաղաքային բնակչության մասին:

Ուրալի կամ ներկայիս Սվերդլովսկի, Չելյաբինսկի և Պերմի մարզերի տերիտորիայում մինչև հեղափոխությունը կար 20 քաղաք և 14 առավել կամ պակաս խոշոր գործարանային ավան: Այժմ այդ մարզերում կա 47 քաղաք և 109 բնավորական ավան:

Ուրալի բնակչության խմբավորումն ըստ բնակչության քանակի

Քաղաքների խմբերը բնակիչներով	Քաղաքների թիվը		
	1914 թ.	1926 թ.	1939 թ.
Մինչև 10 հազ. բնակչութ.	11	8	4
10—ից մինչև 50 հազ. բնակչ.	6	16	32
(+14 գործարանային ավան)			
50—ից մինչև 100 հազ. բնակչ.	3	1	6
100 հազարից ավելի բնակչ.	—	2	5
Ընդամենը	20	27	47
(+14 գործարանային ավան)			

Մինչև հեղափոխությունը Ուրալում 100 հազ. բնակչությամբ քաղաք չկար, իսկ այժմ կա 100 հազարից ավելի բնակչությամբ 5 քաղաք:

Բավականաչափ աճել է քաղաքային բնակչությունը Ուրալում:

Ուրալի—Սվերդլովսկի, Պերմի և Չելյաբինսկի մարզերի քաղաքային
բնակչությանը
(հազար մարդ)

	1914 թ.	Ըստ 1926 թ. մարդահամարի	Ըստ 1939 թ. մարդահամարի
Ընդամենը քաղաքային բնակչությունը	680,9	1.251,0	3.513,2
Սրանցից՝			
50 հազ. ավելի բնակչ. ունեցող քաղաքներում	201,4	358,2	1.642,5
Այս թվում՝			
100 հազ. ավելի բնակչ. ունեցող քաղաքներում	—	260,1	1.258,6

Այնպիսի խոշոր քաղաքներ, ինչպես են Մազնիտոգորսկը, Կրասնոուբրայսկը, Կրասնոկամսկը, սուսալացի են նախկին միանգամայն անբնակ վայրերում:

Հին քաղաքներ՝ Չելյաբինսկը, Պերմը, Յեկատերինբուրգը (ներկայիս Սվերդլովսկ) անճանաչելի յեն դարձել, նրանց բնակչությունը բազմապատկել է, նրանք դարձել են մարդային խոշոր կենտրոններ:

Հին գործարանային ավաններ՝ Լիսվենսկին, Նադեժդինսկին, Նիժնետադլիսկին, Կիշտոմսկին և Բերեզովսկին դարձել են Ուրալի խոշորագույն քաղաքները իրենց արդյունաբերական առաջնակարգ ձեռնարկություններով:

Աճխարդյունաբերության յերկրորդ հզոր կենտրոն Կուզբասի (Նովոսիբիրսկի մարզ) տերիտորիայում մինչև հեղափոխությունը կար 5 քաղաք: Դրանցից էյապես քաղաք կարելի յեր հաշվել միայն համալսարանական քաղաք Տոմսկը և արագորեն աճող Նովոսիբիրսկիսկը: Մնացած քաղաքները չափազանց մանր էյին և անբարեկարգ:

Այժմ Նովոսիբիրսկի մարզում կա 20 քաղաք, վորոնցից 5-ը 100 հազարից ավելի բնակչությամբ:

Նովոսիբիրսկի մարզի քաղաքների յւմբավորումն ըստ բնակչության քանակի

Քաղաքների յամբերը բնակիչներով	Քաղաքների թիվը		
	1914 թ.	1926 թ.	1939 թ.
Մինչև 10 հազ. բնակչությամբ	2	5	—
10-ից մինչև 50 հազ. բնակչ.	1	4	13
50-ից մինչև 100 հազ. բնակչ.	1	1	2
100 հազ. ավելի բնակչ.	1	1	5
Ընդամենը	5	11	20

Մինչև հեղափոխությունը Կուզբասում դարգանում էր մի արդյունաբերական կենտրոն՝ Նովոսիբիրսկիսկը: Մնացած բոլոր ավանները սուզված էյին կեղտի մեջ, ինչպես և Դոնբասի հանքային ավանները: Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո Կուզբասի արդյունաբերական ծաղկման հետևանքով առաջացան այնպիսի հսկայական քաղաքներ, ինչպես են Ստալինսկը, Կեմբուովոն, Պրոկոպյևսկը, Անժերո-Սուջենսկը, Լենինսկ—Կուզնեցկին և այլն այնպիսի հյուսիսում քաղաքիկների տեղում, ինչպես են Կուզնեցկը, Շչեգլովսկը և ուրիշները:

Սուսալներում անբնակ տեղերում կառուցված են Կիսելսկ, Բելովո, Ոսիննիկի քաղաքները և տանյակ բանվորական ավաններ:

Կուզբասի քաղաքային բնակչության քանակական աճման տեմպի մասին վկայում են հետևյալ թվերը:

Նովոսիբիրսկի մարզի քաղաքային բնակչությանը
(հազար մարդ)

	1914 թ.	Ըստ 1926 թ. մարդահամարի	Ըստ 1939 թ. մարդահամարի
Ընդամենը քաղաքային բնակչությունը	189,0	385,6	1.655,4
Սրանցից՝			
50 հազ. ավելի բնակչ. ունեցող քաղաքներում	160,1	212,4	1.109,6
Այս թվում՝			
100 հազ. ավելի բնակչ. ունեցող քաղաքներում	107,7	120,1	956,9

Նովոսիբիրսկի մարզի քաղաքային բնակչությունը 1914 թվի համեմատությամբ աճել է համարյա 10 անգամ և վերջին 12 տարում՝ ավելի քան 4 անգամ:

Մեջ բերված ամյալները ցայտուն պատկերացում են տալիս այն մասին, թե ինչպիսի վեթիարի փոփոխություններ են տեղի ունեցել սոցիալիզմի կառուցման տարիներին արդյունաբերության տեղաբաշխման մեջ: Արևելքում ստեղծված է Ուրալ-Կուզնեցկի մետալուրգիական բազան. արդյունաբերության առաջընթացը դեպի արևելք գուզգորդվել է հին քաղաքների բնակչության բուռն աճումով, նոր քաղաքներին ու բանվորական ավանների շինարարությամբ և Ուրալի, Սիբիրի ու Հեռավոր Արևելքի տերիտորիայում բնակչության բնակեցման բնույթի արմատական փոփոխությամբ:

5. ԲԱՂԱՔՆԵՐԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԱՃՄԱՆ ՏԵՄՊԸ

Թե վորքան տարբեր են քաղաքների բնակչության աճման տեմպերը կապիտալիզմի և սոցիալիզմի ժամանակ, կարելի չէ դատել 12 տարվա հետևյալ տվյալներով:

Քաղաքներ	Բնակիչների թիվը հազարներով		Բնակիչների աճը կապիտալիզմի 12 տարում—հազարներով	Բնակիչների թիվը հազարներով		Բնակիչների աճը սոցիալիզմի 12 տարում—հազարներով
	1897 թ.	1910 թ.		1926 թ.	1939 թ.	
Մոսկվա . . .	1038,6	1481,2	442,6	2029,4	4137,0	2107,6
Բազու . . .	111,9	127,6	15,7	453,3	809,3	356,0
Գորկի . . .	90,0	98,9	8,9	222,4	644,1	421,7
Սաալինս . . .	32,0	48,4	16,4	174,2	462,4	288,2
Չապորոժի . . .	18,8	38,1	19,3	55,7	289,2	233,5
Ալմա-Աթա . . .	22,7	34,7	12,0	45,4	230,5	185,1

Իբրև որինակ վերցված այս տվյալներից յերևում է, վոր Բազուում 1897 թվից մինչև 1910 թ. բնակչությունն ալելացել է միայն 15,7 հազ. հոգով, իսկ սոցիալիստական շինարարության 12 տարիների ընթացքում՝ 356 հազ. հոգով: Բնակչության ելլ ալելի ապշեցուցիչ աճ են ցույց տալիս Գորկին և շատ ուրիշ քաղաքներ:

Ինդուստրացման աճումը, վոր քաղաքների զարգացման և նրանց բնակչության աճման հիմնական Փակտորն է, պայմանավորել է խոշորադույն քաղաքների թվի աճումը:

ԽՍՀՄ խոշոր քաղաքների թիվը

	1897 թ.	1914 թ.	1926 թ.	1939 թ.
50-ից մինչև 100 հազար բնակչությամբ	26	50	54	92
100 հազ. ալելի բնակչ.	14	21	31	82
Ընդամենը 50 հազ. ալելի բնակչ. քաղաքներ	40	71	85	174

Նախապատերազմյան տարիներին Ռուսաստանում կապիտալիզմի զարգացման հետ միասին մեծանում էր նաև խոշոր քաղաքների թիվը, բայց այս աճումը չափազանց հետ է մնում

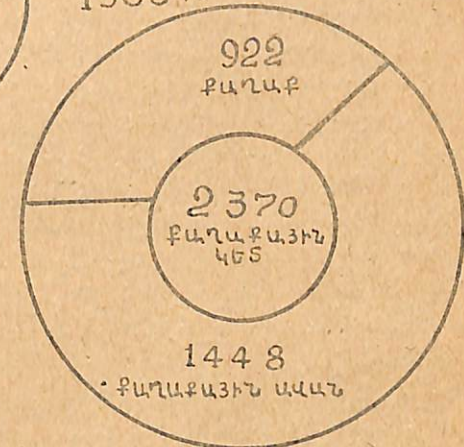
ԽՍՀՄ ԲԱՂԱՔՆԵՐԻ ԹՎ ԱՅՈՒՏԸ

1926 թ.

1939 թ.

ԲԱՂԱՔԱՅԻՆ ԲՆԱԿԱԿԱՅՐԵՐԻ ԹՎԸ

ԱՅՆ ԲԱՂԱՔՆԵՐԻ ԹՎԸ, ՎՈՐՈՆՑ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ 50 ՀԱՁ. ՀՈԳՈՑ ԱՎԵԼԻ ՉԵ

1897թ. 40 քաղաք

30-ից մինչև 100 հազ. բնակչ. ունեցող քաղաքներ
100 հազ. ալելի բնակչ. ունեցող քաղաքներ

1914թ. 71

1926թ. 85

1939թ. 174

ԽՍՀՄ սոցիալիստական շինարարութեան ժամանակվա խոշոր քաղաքների թվի աճումից:

12 տարում բավական աճել է միութենական հանրապետութիւնների մայրաքաղաքների բնակչութիւնը:

Մոսկւան աճել է ավելի քան 2 անգամ, Կիւեը, Մինսկը, Բազուն, Տաշքենդը և Թբիլիսին՝ համարյա 2 անգամ, Աշխաբադը և Ֆրունզեն՝ 2½ անգամ, Յերևանը՝ ավելի քան 3 անգամ, Ալմա-Աթան՝ 5 անգամ և Ստալինաբադը՝ 15 անգամ:

ԽՍՀՄ մնացած խոշոր քաղաքների մեջ աճման չափով ու տեմպով առանձնապէս աչքի յեն ընկնում այնպիսի քաղաքներ, ինչպէս Ստալինսկը (Նովոսիբիրսկի մարզ), վոր մեծացել է 43 անգամ, Մուրմանսկը՝ 13 անգամ, Չերժինսկը (Գորկու յերկրամաս) — 12 անգամ, Պրոկոպյեւսկը (Նովոսիբիրսկի մարզ) և Կամենսկ-Ուրալսկին՝ 10 անգամ, Կրամատորսկը (Դոնբաս) և Կիմերովոն (Կուզբաս) — ավելի քան 6 անգամ, Չապրոժյեն և Կրիվոյ Ռոզը (ՈՒՍՀ) — ավելի քան 5 անգամ:

Քաղաքների աճման այսպիսի մասշտաբները թույլ են տալիս այդ «հին քաղաքները» ըստ ելութեան համարելու հեղափոխութիւնից հետո նոր կառուցված ինդուստրիալ կենտրոններ՝ վերականգնված և նոր արդյունաբերական ու կոմունալ ձեռնարկութիւններով:

Քաղաքների սոցիալիստական կուլտուրայի զարգացման հետ միասին արագորեն փոխվում է գյուղերի բարեկարգումը և բարելավվում գյուղական բնակչութեան կուլտուր-կենցաղային սպասարկումը:

Մոսկւայի վերակառուցման վերաբերյալ իր զեկուցման մեջ այս պրոցեսի վառ պատկերը նկարագրծել է Լ. Մ. Կաշանովիչը:

Նա ասում էր. «Արդյունաբերական կենտրոններում նոր քաղաքների աճումից բացի մենք նոր քաղաքների աճում ունենք նաև սոցիալիստական խոշոր գյուղատնտեսութեան բազայի վրա: Հարյուրավոր խոշոր խորհրդատեսութիւններ ու կոլտնտեսութիւններ, հազարավոր մեքենատրակտորային կայաններ արդեն նոր հազարավոր քաղաքների հիմքն են գյուղատնտեսական շրջաններում, վորովհետև այդ գյուղատնտեսական շրջանները, ինչպէս ասում էր Լենինը, վերակառուցվում են «արդյունաբերութեան և յերկրագործութեան միացման հիման վրա, գիտութեան գիտակցական գործադրման և կոլեկտիվ աշխատանքի կոմբինացիայի հողի վրա»...»

Մենք գնում ենք զեպի քաղաքի ու գյուղի հակադրութեան վերացումը վոչ թէ քաղաքների վերացման, այլ նրանց կերպաբանափոխման, գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման և նրան մինչև քաղաքային առաջավոր կուլտուրայի մակարդակը բարձրացնելու հիման վրա...»

Պրոլետարական քաղաքը քայլ առ քայլ աշխատում է բարձրացնել գյուղը մինչև քաղաքային սոցիալիստական կուլտուրայի մակարդակը¹:

Քաղաքային բնակչութեան քանակական աճումը զուգորդվում էր պետական հատկացումների աճման հետ, վոր տրվում էին քաղաքների ու բանվորական ավանների աշխատավորութեան կուլտուր-կենցաղային սպասարկմանը, բնակարանային շինարարութեանն ու կոմունալ տնտեսութեան բարելավմանը:

«Քաղաքի և գյուղի աշխատավորութեան կուլտուր-կենցաղային սպասարկման՝ լուսավորութեան, առողջապահութեան, ֆիզիկուլտուրայի և սոցիալական սպահովագրութեան պետական ծախսերը (միութենական, հանրապետական և տեղական բյուջեներով), ինչպէս նաև պետական սոցիալական սպահովութեան ծախսերը 1932 թվի 8,3 միլիարդ ուրբլուց 1937 թվին հասել են 30,8 միլիարդի, այսինքն ավելացել են 3,7 անգամ:

Բացի սրանից, պետութեան ծախսերը աշխատավորութեան բնակարանային-կենցաղային պայմանների բարելավման և կոմունալ տնտեսութեան վրա յերկրորդ հնգամյակի տարիներին կազմել են 16,3 միլիարդ ուրբլի»²:

Յերրորդ հնգամյակի սլանդը նախատեսում է քաղաքային բնակարանային շինարարութեան և՛ ավելի մեծ թափ:

«Յերրորդ հնգամյակի ընթացքում գործածութեան մեջ է դրվում 35 միլիոն քառակուսի մետր բնակելի նոր տարածութիւն: Բացի դրանից, նախատեսվում է անհատական բնակարանային շինարարութեան զարգացումը 10 միլիոն քառակուսի մետրի չափով...»

Քաղաքային շինարարութեան սլանով մեծ աշխատանք պետք է ծախայի քաղաքների և արդյունաբերական կենտրոնների բարեկարգման ուղղութեամբ³:

1 Կազանովիչ, Հանուն Մոսկւայի և ԽՍՀՄ քաղաքների սոցիալիստական վերակառուցման, էջ 71—73:

2 Համկ(բ) 4 XVIII համագումարի բանաձևերը, էջ 11—12:

3 Մոլոտով, ԽՍՀՄ ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման յերրորդ հնգամյա սլանդը, էջ 70—71:

Մեր յերկրում սոցիալիզմի հաղթելու հետևանքով աճում է սոցիալիստական մեծ քաղաքների թիվը: Տեղի յե ունենում այդ քաղաքների վերակառուցում, կառուցվում են կառարելադործված կոմունալ ձեռնարկություններ, բարեկարգվում են հրապարակները, փողոցները, պարկերը, աստղանում են ճարտարապետական նոր անսամբլներ, քաղաքները դառնում են կուլտուրական, արդյունարերական և վարչական կենտրոններ:

6. ԲՆԱԿԶՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԱՃԸ

Յերկրի բնակչության աճումը կախված է այն բանից, վոր ծնելությունը գերազանցում է մահացությունը (յեթե չհաշվենք աճն ի հաշիվ իմիգրացիայի, այսինքն արտասահմանից ներգաղթելու): Սա կոչվում է բնակչության բնական աճ:

Ծնելություն և մահացություն վիճակագրական ցուցանիշները հաստատում են, վոր կապիտալիզմի սրայմաններում ծնելությունը ընկնում է, իսկ մահացությունը պահպանվում է բարձր մակարդակի վրա, իսկ մեր յերկրում՝ սոցիալիզմի յերկրում բնակչության հսկայական աճումը տեղի յե ունենում ի հաշիվ ծնելության աճման և մահացության նվազելու:

ԽՍՀՄ-ում ծնելությունն այլևի բարձր է, քան խոչոր կապիտալիստական յերկրներում, վորը յերևում է հետևյալ թվերից:

ԽՍՀՄ-ում (1938 թ.) ծնվածներ թիվը մահացածներ թիվին գերազանցում է 115,7%-ով, Աեգլիայում՝ 21, ԱՄՆ-ում՝ 31, Իտալիայում՝ 33,1, Գերմանիայում՝ 62%-ով:

Մեր քաղաքների ծնելությունը յերկու և յերեք անգամ գերակշռում է կապիտալիստական քաղաքների ծնելությունը:

Հազար բնակչին 1938 թ. միջին հաշվով ծնվել է

Հազար բնակչին 1936 թ. միջին հաշվով ծնվել է

Քաղաքներ	Քաղաքներ	Քաղաքներ	Քաղաքներ		
Ալմա-Աթա	39.6	յերեխա	Բեռլին	14.1	յերեխա
Բագու	33.9	»	Լոնդոն	13.6	»
Մինսկ	35.0	»	Նյու-Յորք	13.5	»
Մոսկվա	28.5	»	Փարիզ	11.5	»
Նաբևոլ	27.7	»	Վիեննա	5.6	»
Լենինգրադ	27.4	»			

Ոորհրդային իշխանության տարիներին ցարական Ռուսաստանի համեմատությամբ մահացությունը կրճատվել է այլևի քան 40 %-ով:

ԽՍՀՄ ցույց տվեց համայն աշխարհին, վոր միայն սոցիալիստական հասարակության մեջ է հնարավոր բնակչության կյանքի նյութական-կուլտուրական մակարդակի վերելք, վորը պայմանավորում է բնակչության հսկայական աճումը, մինչդեռ կապիտալիստական յերկրներում այդ աճն անընդհատ ընկնում է:

7. ԲՆԱԿԶՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԸ

Բնակչության կազմի վերաբերյալ (ըստ հասակի, դրադմունքի, դրադիտության, հասարակական խմբի պատկանելու, ազգության և այլն) մանրամասն տեղեկությունները հայտնի կլինեն մարդահամարի նյութերի մշակումը վերջնապուց հետո: Մենք կունենանք մեր սոցիալիստական հասարակության լիակատար պատկերը թվերով, վորը կանդրադարձնի սոցիալիզմի հաղթանակը մեր յերկրում:

Յեղած նյութերից յերևում է, թե յերկրորդ հնգամյակի վերջում 1913 թ. և 1928 թ. — առաջին հնգամյակի սկզբի համեմատությամբ ինչպիսի տեսակարար կշիռ ունեն հիմնական հասարակական խմբերը բնակչության ընդհանուր կազմի մեջ:

ԽՍՀՄ ԲՆԱԿԶՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԸ

	1913 թ.	1928 թ.	1934 թ.	1937 թ.
		%	%	զուգարի հանդեպ
Բանվորներ և ծառայողներ	16,7	17,3	28,1	34,7
Կուլտեստական գյուղացիություն և կոոպերացված անայնազործներ ու արհեստավորներ	—	2,9	45,9	55,5
Մենատեսես գյուղացիներ (առանց կուլակների) և չկոոպերացված աշխատավորներ անայնազործներ ու արհեստավորներ	65,1	72,9	22,5	5,6
Բուրժուազիա (կալվածատերեր քաղաքային խոչոր ու մանր բուրժուազիա, առարականներ և կուլակներ)	15,9	4,5	0,1	—
Այս թվում				
Կուլակներ	12,3	3,7	0,09	—
Այլ բնակչություն (սովորողներ, թոշակաուներ, բանակ և այլն)	2,3	2,4	3,4	4,2
Ընդամենը	100,0	100,0	100,0	100,0

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԼԱՆԱՑԻՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՒ
ԽՍՀ Մ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹՅԱԿԱՆ
ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ԱՐԳՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄՍԱՆ

1. Ժողովրդատնտեսական հաշվառման կենտրոնական վարչության ստացած՝ մարդահամարի լիակատար տվյալների համաձայն ԽՍՀ Միության բնակչու-
թյունն առ 17 հունվարի 1939 թվի կազմում է 170.467.186 մարդ:

2. 1926 թվի դեկտեմբերի 17-ի մարդահամարից մինչև վերջին՝ 1939 թվի
հունվարի 17-ի մարդահամարն ընկած ժամանակամիջոցում ԽՍՀՄ բնակչու-
թյան քանակն ու նրա բաժանումն ըստ սեռի, ինչպես նաև քաղաքային ու
գյուղականի, փոփոխվել է այսպես.

	Ամբողջ բնակչությունը			Քաղաքային բնակչության	Գյուղական բնակչության	Քաղաք- ային բնակչ. թվերը	Գյուղական բնակչ. թվերը
	Տղամարդ	Կին	Բոլորը				
I. Առ 17 հուն- վարի 1939 թ. մարդա- համարը . .	81.664.981	83.802.205	170.467.186	55.909.908	114.557.278	32,8	67,2
II. Առ 17 դեկ- տեմբերի 1926 թ. մար- դահամարը	71.043.352	75.984.563	147.027.915	26.314.114	120.713.801	17,9	82,1
III. Բնակչու- թյունն ըստ 1939 թվի մարդահա- մարի՝ առ- կոսներով 1926 թվի մարդահա- մարի ար- դյունքների հանդեպ . .	115,0	116,9	115,9	212,5	94,9	—	—

3. 1939 թվի մարդահամարի տվյալներով ԽՍՀՄ բնակչության քանակը,
զուգահեռակապով 1926 թվի մարդահամարի տվյալների հետ ըստ միության
հանրապետությունների, բաժանելով քաղաքային և գյուղական բնակչության,
փոփոխվել է հետևյալ կերպ.

Այս աղյուսակում արտահայտություն են գտել այն վիժխա-
րի սոցիալ-տնտեսական տեղաշարժերը, վոր տեղի յեն ունեցել
մեր յերկրում իբրև հետևանք Հոկտեմբերյան հեղափոխության
հաղթանակի, շահագործող դասակարգերի վերացման, մարդու
կողմից մարդու շահագործում հարուցող պատճառները վոչնչաց-
ման և բանվորների ու գյուղացիների սոցիալատական պետու-
թյան կառուցման:

Յերկրի ամբողջ բնակչության կազմի մեջ բանվորների և
գյուղացիների քանակը 1913 թ. 16,7 %-ից հասել է 34,7 %-ի,
կոլտնտեսական գյուղացիությունը ներկայումս կազմում է ամ-
բողջ բնակչության կեսից ավելին (55,5%), իսկ կապիտալիստա-
կան տարրերը վերջնականապես վերացված են:

Բնակչության դասակարգային կազմի մեջ այսպիսի փոփո-
խություն կարող եր տեղի ունենալ միայն շնորհիվ այն բանի,
վոր մեր յերկրում սոցիալիզմը հիմնականում կառուցված է,
հաղթանակել է Մարքսի—Ենգելսի—Լենինի—Ստալինի մեծ ուս-
մունքը, հաղթանակել է համայն աշխարհի բանվոր դասակարգի
ավանդարդը, վոր դնում է դեպի կոմունիզմ կոմունիստական
կուսակցության և ժողովուրդների առաջնորդ ընկեր Ստալինի
ղեկավարությամբ:

Կուսակցության XVIII համագումարում ընկեր Ստալինը
նշեց.

«Մենք կապիտալիստական դլխավոր յերկրներից անցել ենք
արտադրության տեխնիկայի և արդյունաբերության զարգացման
տեմպերի իմաստով: Այդ շատ լավ է: Բայց այդ քիչ է: Հարկա-
վոր է նրանցից անցնել նաև տնտեսական տեսակետից»:

Կուսակցության XVIII համագումարն իր վորոշումներում
նշեց, վոր «Յերրորդ հնգամյակում ԽՍՀՄ թեև կոխել է զարգաց-
ման նոր փուլ, սոցիալիստական անդաակարգ հասարակության
կառուցումն ավարտելու և աստիճանաբար սոցիալիզմից կոմու-
նիզմին անցնելու փուլը»:

Ընկեր Ստալինը նշեց սոցիալիզմից կոմունիզմին անցնելու
ուղին, վորի կարևորագույն կտապներից մեկը յերրորդ հնգա-
մյա պլանի հաջող կատարումն է:

Յերրորդ հնգամյակի ստալինյան պլանի կատարումը կապա-
հովի մեր յերկրի տնտեսական հզորության, աշխատավորության
բարեկեցության հետագա վերելքը, հետևաբար նաև ԽՍՀՄ բնակ-
չության արագ աճումը:

Միության անունը	Առ 17 դեկտեմբերի 1926 թ.		Առ 17 հունվարի 1939 թ.		1939 թ. ամսաներով 1926 թ. հանրեկ	
	Փողագրային բնակչության թիվը	Բոլորը	Փողագրային բնակչության թիվը	Բոլորը	Փողագրային բնակչության թիվը	Բոլորը
I. Ռեժիստրացիայի թիվը	16.785.189	93.437.996	36.658.008	109.278.614	218,4	94,7
II. Ռեժիստրացիայի թիվը	5 373.553	29.042.934	11.195.620	30.960.221	208,3	83,5
III. Բնակչության թիվը	847.830	4.983.240	1.372.522	5.567.976	161,9	101,5
IV. Ազգային ծանրակալի թիվը	649.557	2.313.744	1.100.723	3.209.727	178,7	123,1
V. Վարչական թիվը	594.221	2.677.233	1.066.560	3.542.289	179,5	118,9
VI. Հարկային թիվը	167.098	881.290	366.416	1.281.599	219,3	128,1
VII. Քույր-քույրական թիվը	136.982	998.154	416.376	1.253.935	304,0	97,3
VIII. Ուղղակիական թիվը	1.012.274	4.565.432	1.445.064	6.282.446	142,8	136,1
IX. Տարածական թիվը	106.003	1.032.216	251.882	1.485.091	237,6	133,1
X. Ղազարյան թիվը	519.074	6.073.979	1.706.150	6.145.937	328,7	79,9
XI. Կիրակիական թիվը	122.333	1.001.697	270.587	1.459.301	221,2	135,2
ԽՍՀՄ թիվը	26.314.114	147.027.915	55.909.908	170.467.186	212,5	94,9

4. Ռեժիստրացիայի ծանրակալի առ 17 հունվարի 1939 թվի ըստ ավտոնոմ հանրապետությունները ու ավտոնոմ մարզերի, ինչպես նաև ըստ յերկրամասերի ու մարզերի, քաղաքային և գյուղական բնակչությունը զատած, կազմում է.

Հանրապետություններ, յերկրամասեր, մարզեր	Բնակչության ծանրակալ		
	Քաղաքային	Գյուղական	Ընդամենը
Ռեժիստրացիայի յերկրամաս	36.658.008	72.620.606	109.278.614
1. Արթուրյան յերկրամաս	404.441	2.115.643	2.520.084
Այս թվում Ոյրթական ավտոնոմ մարզ	23.573	137.858	161.431
2. Արթուրյան մարզ	435.290	763.888	1.199.178
3. Քաղաքական ԱԽՍՀ	531.096	2.613.617	3.144.713
4. Բուրյան-Մոնղոլական ԱԽՍՀ	163.425	378.745	542.170
5. Վոլոգդայի մարզ	284.981	1.377.277	1.662.258
6. Վոլոգդայի մարզ	657.676	2.893.333	3.551.009
7. Գորկու մարզ	1.218.900	2.657.374	3.876.274
8. Դաղստանի ԱԽՍՀ	196.480	734.047	930.527
9. Իվանովոյի մարզ	1.168.395	1.481.988	2.650.383
10. Իրկուտսկի մարզ	561.676	725.020	1.286.696
11. Կարաբախ-Քարաբաղի ԱԽՍՀ	84.662	274.574	359.236
12. Կալինինի մարզ	702.704	2.508.735	3.211.439
13. Կալինինի մարզ	35.023	185.700	220.723
14. Կոստրոմայի ԱԽՍՀ	150.440	318.705	469.145
15. Կիրովի մարզ	328.649	1.897.460	2.226.109
16. Կոմիի ԱԽՍՀ	29.163	289.806	318.969
17. Կրասնոդարի յերկրամաս	764.844	2.408.041	3.172.885
Այս թվում Ադրբեյջանի ավտոնոմ մարզ	67.302	174.471	241.773
18. Կրասնոյարսկի յերկրամաս	551.419	1.388.583	1.940.002
Այս թվում Խակասական ավտոնոմ մարզ	109.416	161.239	270.655
19. Ղրիմի ԱԽՍՀ	585.701	541.123	1.126.824
20. Կույբիշևի մարզ	773.153	1.994.409	2.767.562
21. Կուրսկի մարզ	286.215	2.910.599	3.196.814
22. Լենինգրադի մարզ	4.119.230	2.315.846	6.435.076
23. Մարիական ԱԽՍՀ	75.873	503.593	579.466
24. Մորդովական ԱԽՍՀ	82.486	1.106.112	1.188.598
25. Մոսկովայի մարզ	6.268.331	2.650.058	8.918.389

5. 50.000-ից ավելի բնակիչ ունեցող քաղաքները բնակչության քանակն առ 17 հունվարի 1939 թվի, զուգարդելով 1926 թվի հետ.

Հանրապետություններ, յերկրամասեր, մարզեր	Բնակչության քանակը		
	Քաղաքային	Գյուղական	Ընդամենը
26. Մուրմանսկի մարզ	245 371	45.817	291.188
27. Վոլգայի ղերմանացիների ԱՆՍՀ	131.647	473.895	605.542
28. Նովոսիբիրսկի մարզ	1.655.368	2.367.303	4.022.671
29. Ոմսկի մարզ	495.294	1.871.309	2.366.603
30. Ուրջանսկի ձեյի յերկրամաս	394.469	1.554.871	1.949.340
Այս թվում Կարաչայեվի ավտոնոմ մարզ	10.623	139.302	149.925
Այս թվում Չերքեզական ավտոնոմ մարզ	28.646	63.888	92.534
31. Ուրյուի մարզ	693.066	2.789 322	3.482.388
32. Պենզայի մարզ	283.280	1.425.376	1.708.656
33. Պերմի մարզ	822.804	1.259.362	2.082.166
34. Պրիմորյեյի յերկրամաս	464.509	442.711	907.220
35. Ռոստովի մարզ	1.263.097	1.630.941	2.894.038
36. Ռյազանի մարզ	218.797	2.047.076	2.265.873
37. Սարատովի մարզ	665.763	1.133 042	1.798.805
38. Սվերդլովի մարզ	1.508.507	1.003.668	2.512.175
39. Հյուսիս-Ոսեթական ԱՆՍՀ	154.851	174.034	328.885
40. Սմոլենսկի մարզ	447.996	2.242.783	2.690.779
41. Ստալինգրադի մարզ	892.757	1.396.292	2 289.049
42. Տամբովի մարզ	281.024	1.601.115	1.882.139
43. Թաթարական ԱՆՍՀ	621 859	2.297.564	2.919.423
44. Տուլայի մարզ	711.240	1.338.710	2.049.950
45. Ուլյանովսկի մարզ	320.720	899.287	1.220.007
46. Խաբարովսկի յերկրամաս	647.653	783.222	1.430.875
Այս թվում Հրեական ավտոնոմ մարզ	71.634	36.785	108.419
47. Չելյաբինսկի մարզ	1.181.871	1.621 078	2 802.949
48. Չեչենո-Ինգուշական ԱՆՍՀ	198.669	498.739	697.408
49. Չխասյի մարզ	510.900	648.578	1.159.478
50. Չկալովի մարզ	379.514	1.297.499	1.677.013
51. Չուվաշական ԱՆՍՀ	131.533	946.081	1.077.614
52. Յարոսլավի մարզ	796.529	1.474.778	2.271.307
53. Յակուտական ԱՆՍՀ (սկզբնական ավյալներ)	78.667	321 877	400.544

№ հարկի	Քաղաքների անունը	Բնակչությունը		1939 թվի տոկոսներով 1926 թվի հանդեպ
		Առ 17 դեկտեմբերի 1926 թվի	Առ 17 հունվարի 1939 թվի	
1	Մոսկվա	2 029.425	4.137.018	203,9
2	Լենինգրադ	1.690 065	3.191.304	188,8
3	Կիև	513.637	846 293	164,8
4	Խարկով	417.342	833.432	199,7
5	Բաղու	453.333	809.347	178,5
6	Գորկի	222.356	644.116	289,7
7	Ուդեսա	420.862	604.223	143,6
8	Տաշքենտ	323.613	585.005	180,8
9	Թբիլիսի	294.044	519.175	176,6
10	Իրոստով-Գոնի վրա	308.103	510.253	165,6
11	Դնեպրոպետրովսկ	236.717	500.662	211,5
12	Ստալինո	174.230	462.395	265,4
13	Ստալինգրադ	151.490	445.476	294,1
14	Սվերդլովսկ	140 300	425.544	303,3
15	Նովոսիբիրսկ	120.128	405.589	337,6
16	Կազան	179.023	401.665	224,4
17	Կույբիշև	175 636	390.267	222,2
18	Սարատով	219.547	375.860	171,2
19	Վորոնեժ	121 612	326.836	268,7
20	Յարոսլավլ	114 277	298.065	260,8
21	Ջապոնով	55.744	289.188	518,8
22	Իվանովո	111.460	285.069	255,8
23	Արխանգելսկ	76 774	281.091	366,1
24	Ոմսկ	161.684	280.716	173,6
25	Չելյաբինսկ	59.307	273.127	460,5
26	Տուլա	155.005	272.403	175,7
27	Պերմ	119.776	255.196	213,1
28	Ստոլբան	184.301	253.655	137,6
29	Ուֆա	98.537	245.863	249,5
30	Իրկուտսկ	108.129	243.380	225,1
31	Մալոյեվսկ	79.421	240.145	302,4
32	Մինսկ	131 803	238.772	181,2
33	Ալմա-Աթա	45.395	230.528	507,8
34	Մարիուպոլ	63.920	222.427	348,0
35	Կալինին	108.413	216.131	199,4
36	Վորոշիլովգրադ	71.765	213.007	296,8
37	Վլադիվոստոկ	107.980	206.432	191,2
38	Կրասնոդար	161.843	203.946	126,0
39	Յերկան	64.613	200.031	309,6

№ համար կարգի	Քաղաքների անունը	Բնակչությունը		1939 թվի տոկոսներով 1926 թվի հանդեպ
		Առ 17 դեկտեմբերի 1926 թվի	Առ 17 հունվարի 1939 թվի	
40	Խաբաթավան	52.045	199.364	383,1
41	Կրկնկոյ Ռոզ	38.228	197.621	517,0
42	Կրասնոյարսկ	72.261	189.999	262,9
43	Տագանրոզ	86.444	188.808	218,4
44	Իժմեվսկ	63.211	175.740	278,0
45	Չկալով	123.283	172.925	140,3
46	Գրոզնի	97.087	172.468	177,6
47	Ստալինսկ	3.894	169.538	4.353,8
48	Վլադիկազան	98.857	167.424	169,4
49	Նիկոլայևսկ	104.909	167.108	159,3
50	Կարազանգա	—	165.937	—
51	Նիժնի Տադիլ	38.820	159.864	411,8
52	Պենզա	91.924	157.145	171,0
53	Սմոլենսկ	78.520	156.677	199,5
54	Շախտի	41.043	155.081	377,9
55	Բառնաուլ	73.858	148.129	200,6
56	Դանսկոյե	34.150	147.829	432,9
57	Մազնիտոգորսկ	—	145.870	—
58	Դոմեկ	86.409	144.169	166,8
59	Կիրով	62.097	143.181	230,6
60	Սիմֆերոպոլ	87.213	142.678	163,6
61	Տոմսկ	92.274	141.215	153,0
62	Ռիբինսկ	55.546	139.011	250,3
63	Սամարյանսկ	105.206	134.346	127,7
64	Կեմերովո	21.726	132.978	612,1
65	Պուտոլա	91.984	130.305	141,7
66	Ուլան-Ուլե	28.918	129.417	447,5
67	Որշոնիկիևսկ (Հյուսիս-Ոսկ- թական ԱՄՍՀ)	78.346	127.172	162,3
68	Աշխաբադ	51.593	126.580	245,3
69	Տամբով	72.256	121.285	167,9
70	Կոստրոմա	73.732	121.205	164,4
71	Կուրսկ	82.440	119.972	145,5
72	Մուրմանսկ	8.777	117.054	1.333,6
73	Սևաստոպոլ	74.551	111.946	150,2
74	Ուրյու	75.968	110.567	145,5
75	Սեմիպալատինսկ	56.871	109.779	193,0
76	Գոռլովկա	23.125	108.693	470,0
77	Պրոկոպևսկ	10.717	107.227	1.000,5
78	Կերչ	35.690	104.471	292,7
79	Ջերմինսկ	8.910	103.415	1.160,7
80	Չիտա	61.526	102.555	156,7

№ համար կարգի	Քաղաքների անունը	Բնակչությունը		1939 թվի տոկոսներով 1926 թվի հանդեպ
		Առ 17 դեկտեմբերի 1926 թվի	Առ 17 հունվարի 1939 թվի	
81	Ուլյանովսկ	70.130	102.106	145,6
82	Կիրովոգրադ (ՈւՄՍՀ)	66.467	100.331	150,9
83	Մոզիսկ	50.222	99.440	198,0
84	Որենբուրգ-Չուլիսկ	62.841	99.329	158,1
85	Չլաստոուսո	48.219	99.272	205,9
86	Կիրովաբադ	57.393	98.743	172,1
87	Խերսոն	58.801	97.186	165,3
88	Ռյազան	50.919	95.358	187,3
89	Նովոռոսիյսկ	67.941	95.280	140,2
90	Վոլոգդա	57.976	95.194	164,2
91	Ժիաոմիր	76.678	95.090	124,0
92	Կոնստանտինովկա	25.303	95.087	375,8
93	Կրամատորսկ	12.348	93.350	756,0
94	Վիննիցա	57.990	92.868	160,1
95	Ֆրունզե	36.610	92.659	253,1
96	Պետրոպոլսկ	47.361	91.678	193,6
97	Սերգուևսկ	55.891	90.766	162,4
98	Կրեմենչուկ	58.832	89.553	152,2
99	Կալուգա	51.565	89.484	173,5
100	Որշոնիկիևսկ (ՈւՄՍՀ)	24.329	88.246	362,7
101	Բրյանսկ	45.962	87.473	190,3
102	Մախաչ-Կալա	33.552	86.847	258,8
103	Վոլոգդա (Որշոնիկիևսկ- ձեյի յերկրամաս)	58.640	85.100	145,1
104	Կոկանդ	69.324	84.665	122,1
105	Բոբրույսկ	51.296	84.107	164,0
106	Անդրիսկ	73.465	83.691	113,9
107	Սերմովիբ	74.523	83.677	112,3
108	Ստալինաբադ	5.607	82.540	1.472,1
109	Որշոնիկիևսկ	36.040	82.331	228,4
110	Լենինսկ-Կուզնեցկի	19.645	81.980	417,3
111	Գուբայուր	48.196	81.479	169,0
112	Նովոչերկասսկ	62.274	81.286	130,5
113	Նոգինսկ	38.494	81.024	210,5
114	Բիյսկ	45.561	80.190	176,0
115	Պերմ	23.711	77.727	327,8
116	Սիբիրսկ	50.293	77.679	154,5
117	Նամանգան	73.640	77.351	105,0
118	Ստալինոգորսկ	—	76.207	—
119	Մելիտոպոլ	25.289	75.735	299,5
120	Սլավյանսկ	28.771	75.542	262,6
121	Տյումեն	50.340	75.537	150,1

№ և ըստ կարգի	Քաղաքների անունը	Բնակչությունը		1939 թվը տոկոսներով 1926 թվի հանդեպ
		Առ 17 դեկ- տեմբերի 1926 թվի	Առ 17 հուն- վարի 1939 թվի	
122	Կինեղմա	34.110	75.378	221,0
123	Կոլոմնա	30.767	75.139	244,2
124	Չիմքենդ	21.018	74.185	353,0
125	Խնդելս	34.345	73.279	213,4
126	Պոդոլսկ	19.793	72.422	365,9
127	Սնժերո-Սուչենսկ	30.199	71.079	235,4
128	Բաթումի	48.474	70.807	146,
129	Կոմսոմոլսկ	—	70.746	—
130	Վորոշիլով	35.344	70.628	199,8
131	Լոսինոստարովսկ	15.624	70.480	451,1
132	Միչուրինսկ	49.853	70.202	140,8
133	Պետրոզավոսկ	27.105	69.728	257,3
134	Սերգո	17.224	68.360	396,9
135	Լենինական	42.313	67.707	160,0
136	Չերնիգով	35.234	67.356	191,2
137	Մայկոպ	53.033	67.302	126,9
138	Կովրով	26.584	67.163	252,6
139	Վլադիմիր	39.654	66.761	168,4
140	Լիպեցկ	21.439	66.625	310,8
141	Բերդիչև	55.613	66.306	119,2
142	Ուբալսկ	36.352	66.201	182,1
143	Չերեմխովո	14.485	65.907	455,0
144	Ուբոլ	13.581	65.799	484,5
145	Նադեժդինսկ ¹	33.345	64.719	194,1
146	Լյուբլինո	8.391	64.332	766,7
147	Սոմի	44.213	63.883	144,5
148	Վիշնի-Վոլոչկ	32.022	63.642	198,7
149	Բերեզնիկի	16.138	63.575	393,9
150	Պյատիգորսկ	40.674	62.875	154,6
151	Ջամբուլ	24.761	62.723	253,3
152	Կունցևո	9.978	60.963	611,0
153	Միտիշչի	17.054	60.111	352,5
154	Պակով	43.226	59.898	138,6
155	Բլագովիշչենսկ	—	58.761	—
156	Ջապալեվսկ	13.529	57.995	428,7
157	Շուլա	34.475	57.950	168,1
158	Նիկոպոլ	14.214	57.841	406,9
159	Յեզոբրյեվսկ	29.674	56.340	189,9
160	Աբտամովսկ	37.780	55.165	146,0
161	Վոլսկ	35.272	55.053	156,1

¹ Այժմ՝ Սերով

№ և ըստ կարգի	Քաղաքների անունը	Բնակչությունը		1939 թվը տոկոսներով 1926 թվի հանդեպ
		Առ 17 դեկ- տեմբերի 1926 թվի	Առ 17 հուն- վարի 1939 թվի	
162	Վորոշիլովսկ (ՈւՆՍՀ)	16.040	54.794	341,6
163	Չարջուու	13.950	54.739	392,4
164	Ռժևկ	32.810	54.081	164,8
165	Կուբգան	27.996	53.224	190,1
166	Բորիսոգլեբսկ	39.788	52.055	130,8
167	Չերկասի	39.511	51.693	130,8
168	Բերդյանսկ ¹	26.408	51.664	195,6
169	Կիսլովոսկ	25.913	51.289	197,9
170	Լևովա	27.279	51.192	187,7
171	Կամենսկ Ուբալսկի	5.367	50.897	948,3
172	Յելկե	43.239	50.888	117,7
173	Կրասնի Լուչ	12.425	50.829	409,1
174	Բուխարա	46.778	50.382	107,7

ԽՍՀ Միության Պետական
պլանային համաձայնությամբ

¹ Այժմ՝ Ոսկայնսկ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	ԵԲ
1. Ընդհանուր տեղեկություններ	4
2. ԽՍՀՄ բնակչության աճումը	9
3. Քաղաքային բնակչության աճումը	13
4. Նոր քաղաքների թվի աճումը	17
5. Քաղաքների բնակչության աճման տեմպը	24
6. Բնակչության բնական աճը	28
7. Բնակչության կազմը	29

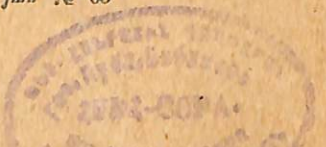
Հավելված

Հաղորդում ԽՍՀ Միության Պետական պլանային հանձնաժողովի ԽՍՀՄ բնակչության Համախոթենական մարդահամարի արդյունքների մասին	30
--	----

Թարգմ. Մ. Զափարյան
 Խմբագիր Արշավիր Հակոբյան
 Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան
 Սրբագրիչ Ա. Մանուկյան
 Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Արովյան

Գլավիտի լիազոր Վ. 1140, հրատ. № 807
 Պատվեր № 86, տիրաժ 5000
 Թղթի չափը 60×92¹/₁₆ (38.400 տպ. նիշ
 1 տպ. մամուլում) 2¹/₂ տպ. մամուլ 1³/₄ թերթ թուղթ
 Հանձնված է արտադրության 5/III 1940 թ.
 Ստորագրված է տպագրելու 11/IV 1940 թ.
 Գինը 50 Կ.

Քաղաքական գրականության պետական հրատարակչության տպարան,
 Յևրեան, Ալլաճվերդյան № 65

ԳՐԱԸ 50 Կ.

С. СУЛЬКЕВИЧ

НАСЕЛЕНИЕ СССР

Государственное издательство политической литературы

Ереван ● 1940